

ORSZÁGÉPÍTŐ

A Kós Károly Egyesülés Folyóirata

ÉPÍTÉSZET | KÖRNYEZET | TÁRSADALOM

▶ MÁD

Bodonyi Csaba | Kuli László
Fábián Rigó Tamás

▶ FŐÉPÍTÉSZEK

Paks | Horváth András

▶ Vándorokból mesterek | Kuli László

▶ SÁROS LÁSZLÓ 70

▶ KÁLMÁN ISTVÁN 80

▶ Ybl-díj, 2017 | Bata Tibor

2017
02

E lapszámunkban két, a Kós Károly Egyesülés és a Vándoriskola életében meghatározó személyiséget köszöntünk születésnapja alkalmából.

Az idén 80 éves Kálmán Istvánnal Zsigmond Ágnes és Zsigmond László készített interjút. *„Kálmán István (...) folyamatosan tanít és tanul. Gyökereit látszólag magába a tudásba eresztette, ezért mindenütt egyformán otthon van, mindenből levonja a maga számára fontos tanulságokat, amelyek beépülnek abba a sajátos Kálmán-féle tananyagba, amelyet továbbad konferenciákon és kocsmákban, főiskolákon és munkahelyi értekezleteken. A gondolatok gyakorlati próbájaként egy szocialista agryémből virágzó vállalatot teremtett, szervezett iskolát, egyesülést, újságot, könyvkiadást. Független, öntörvényű lényével máris észrevétlenül továbblibben, mihelyt ösztönzésére valami létrejön és működik, de jelenléte alig észrevehető, leginkább egy belső hiányérzetet ébreszt fel a környezetében, s arra készítet, hogy gondolkodjunk mi is. Tanuljunk és tanítsunk. Vállaljuk emberi sorsunkat, ahogyan ő”* – írta róla húsz évvel ezelőtt Gerle János, egykori főszerkesztőnk, aki éppen az idén lenne 70 éves...

Sáros László Makovecz Imre magán-mesteriskolájának első hallgatója volt, Gerle Jánossal együtt. Kezdetől tagja a Kós Károly Egyesülésnek, szigorú és meghatározó mestere a Vándoriskolának. Építészet, fotózás, főépítészség, tanítás, szakmai közélet – mindez a pályakezdéstől fogva folyamatosan motiválja. Kérésére, rendhagyó módon, saját maga írta meg köszöntését. Ez alkalmából született akrosztichonjának nagy örömmel adtunk helyet a lapban.

ORSZÁGÉPÍTŐ

A Kós Károly Egyesülés folyóirata

2017
02

ÉPÍTÉSZET | KÖRNYEZET | TÁRSADALOM

✘ Főépítészek | Master Architects

06 Horváth András főépítéssel – Paks (Dénes Eszter)
Interview with Master Architects András Horváth, Paks

✘ M á d

18 A Dessewffy-kúria rekonstrukciója (Építészet, szöveg: Bodonyi Csaba)
22 Kúria Hotel rendezvényháza
Reconstruction of Old Mansion and Construction of a New Event Centre in Mád

24 Grossmann-ház (Építészet: Kuli László, szöveg: Erhardt Gábor)
The Renovation and Expansion of the Grossmann House, Mád

28 A Borsai-villa felújítása (Építészet: Fábrián Rigó Tamás, szöveg: Dénes Eszter, Fábrián Rigó Tamás)
The Renovation and Expansion of the Borsai villa, Mád

✘ Vándorokból mesterek | Itinerants Turned Masters

32 Interjú Kuli Lászlóval (Erhardt Gábor)
Interview with László Kuli

40 Sáros László György hetvenéves (grafikai szerkesztés: Makovecz Benjamin)
György László Sáros at 70 (graphic design by Makovecz Benjamin)

44 Vigyázat, fertőz! Tengerparti kávézó Littlehamptonban
(Építészet: Heatherwick Studio, szöveg: Terdik Bálint)
Seaside café in Littlehampton

48 Beszélgetés Kálmán Istvánnal 80. születésnapja alkalmából
(Zsigmond Ágnes, Zsigmond László)
Interview with István Kálmán

52 Ybl-díj, 2017 – Bata Tibor Ybl Award, 2017 – Tibor Bata

58 Új jelenségek a vidék népi építészetében
I. regionális népi építészeti konferencia

60 Vándoriskola felvételi 2017 Itinerant School – Entrance Examination 2017

62 Könyvajánló

63 Hírek

A Kós Károly Egyesülés negyedéves folyóirata.
Kiadja az Egyesülés nevében
a Kós Károly Alapítvány.

Kós Károly Alapítvány

1034 Bp., Kecse u. 25.

Bankszámlaszám:

10402166-21629530-00000000

Adószám: 19193580-2-41

Felelős kiadó:

Dévényi Sándor és Zsigmond László

Alapító főszerkesztő: † **Makovecz Imre**

Főszerkesztő: Dévényi Sándor

Felelős szerkesztő: Dénes Eszter

A szerkesztőbizottság tagjai:

Csóka Balázs, Herczeg Ágnes, Jánosi János,

Szűcs Endre, Terdik Bálint

Lapterv és tipográfia: Vízvárdi András

Angol fordítások: Móra Zoltán

Nyomás: Progresso Print Kft., Budapest

Honlap: www.orszagepito.hu

ISSN 0866-0069

A lap előfizethető átutalással, az Alapítványtól
igényelt csekken vagy személyesen.

Ügyintézés, régi példányok árusítása:

Artbureau Kft.

1065 Bp., Nagymező utca 4. I/128.,

telefon/fax: (+36 1) 322-0677;

e-mail: haabkatalin@gmail.com

Egy szám ára: 800 Ft

Előfizetési díj a 2017. évre 3000 Ft,

külföldi előfizetőinknek a

postaköltséget is felszámítjuk.

nka MMA

Támogatók:

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

Bonex Építőipari Kft., Arker's Stúdió Kft.,

Farkas Építésziroda Felületkémia Kft.,

Forma Rt.

A Kós Károly Alapítvány köszönetet mond mindazoknak,
akik 2015-ben személyi jövedelemadójuk 1%-ával támogatták.

Az Alapítvány számlájára ebből a forrásból 2016-ban beérkezett 116 456 forintot
a Kós Károly Egyesülés Vándoriskolájának működtetésére fordítottuk.

Kérjük, hogy 2017-ben is támogassák idei adójukból Alapítványunk célkitűzéseit!

Adószámunk: 19193580-2-41.

GROSSMANN-HÁZ

Mád

Építészet: **Kuli** László
Szöveg: **Erhardt** Gábor
Fotó: **Kedves** Zsófia

THE RENOVATION AND EXPANSION OF THE BORSAY VILLA AND THE GROSSMANN HOUSE, MÁD

Mostly engaged in the commerce of wine, Jews first appeared in Tokaj-Hegyalja at the beginning of the 17th century. The flourishing religious life and peaceful coexistence were ended by the deportations under World War II, which devastated the communities. Built by famed wine merchants dealing in Tokaji wine, the Borsai family (originally named Weindhandler), the Borsai Villa stands out from its surroundings with its markedly urban character. After the war, the villa was nationalised and turned into a school and daycare centre. In spite of the significant changes to the interior, the surviving ornaments are a testimony of its sophisticated architectural design. Architect Tamás Fábrián Rigó was given the task to manage the renovation works. In cooperation with the University of Debrecen, the town of Mád created an education centre in the building for researching the physiological and biomedical effects of the wines from Hegyalja. The dormitories, the quarters of the rector and the researchers as well as the club in the basement are all located in the former hotel, the Grossmann House, designed by László Kuli. The architectural renovation of two iconic buildings of the town of Mád, along with the introduction of new sustainability features, is an important step towards rekindling the traditions of wine culture in the Tokaj region.

A hegyaljai borvidéken praktizáló építésként azt gondolom, hogy Mád főutcájára tervezni nagy megtiszteltetés..., és felelősség. Cikkem tárgya, az ún. Grossmann-ház ráadásul hálás épület abból a szempontból, hogy a tervezés előtti állapot fotóit nézve egy jól átlátható, egyértelmű képlet körvonalazódik. Van egy jó arányú, méltóságteljes utcai tömeg, megtartandó utcai architektúrával, ugyanakkor az udvari oldalon nincs igazán megtartásra érdemes érték az épület főtömegén kívül.

A történeti településközpontban álló, kvalitásos klasszicista homlokzattal rendelkező emeletes épület egyike a Hegyalján fennmaradt néhány 19. századi szállodának. Több forrás szerint az Andrássy-család építtette a mainál egykor jóval tekintélyesebb, feltételezhetően U alaprajzú épületet. Tény, hogy az 1867-es kataszteri felmérésen még Glazer Vilmos és Licherman Manó tulajdonában lévő lakóházként tüntették fel. Valamivel később már Léderer András működtetett a Kék Szöllőhöz címzett szállodát itt, amelyben a legendák szerint Sissi királyné is megfordult. A kompozíciót hátul egy földszintes oldalszárny zárja, érdekes módon a „rossz”, déli oldalon, talán cselédlakás, istálló lehetett. A szállodát a II. világháború előtti években a Grossmann család működtette (egyes források szerint 1935-ben polgári kaszinó volt benne), virágzásának a vészorkoszak vetett véget. Később állami tulajdonba vették, és több, szociális bérlakásra darabolva vegetált egészen a felújításig.

A csillagok szerencsés együttállásának és az önkormányzati vezetők talpraesett-ségének köszönhetően sikerült a közeli Borsai-villával együtt az épületet felújítani. Ennek apropója a Debreceni Egyetemmel közösen megpályázott és elnyert központi forrás volt, amelyet oktatási épület kialakítására lehetett fordítani. A szőlészeti-borászati kari képzés helyiségei a villába kerültek, míg a kollégium, a rektori, illetve a kutatói lakosztályok, valamint a pincklub a Grossmann-házba.

Kuli László építész kellő alázattal fogott a felújítás tervezéséhez. Minden értéket megtartott, komolyabban csak a külső megközelítésén változtatott. Átfordította azt a hátsó oldalra, a keskeny középnyolcos oldalhomlokzati bejáratát lezárva, és egy új előteret, recepciót alakítva ki az L alakú épület hajlatában, azaz az udvari oldalon. Ezt indokolta a közeli kis utcából megközelíthető hátsó kert is, illetve az itt elhelyezett parkolók. Azonban a bejárat

tot az utca felől meg kell tudni közelíteni, így egy tornáctető került az északi oldalhomlokzatra, ami ráfordul a hátsó, udvari homlokzatra, ezáltal fedett előteret alakítva ki az új bejárat előtt. A pince önálló hasznosíthatóságát teszi lehetővé a „kifordított”, külső lejárattal, ami a sarkon egy térébületet igényelt. Kuli ezt a rá jellemző oromfalas pinceoromzat motívummal oldja meg. Ennek az ösképe talán a vándoriskolás időkben Ekler Dezsővel terve-

zett hegyaljai munkákból eredeztethető. A megoldás kézenfekvő a tornác átfordulásának vizuális megfogására, ugyanakkor kissé idegenül hat, tekintettel az épület kisvárosias jellegére.

A földszint utcai helyiségeibe két kutatói lakosztály került (hálószobával, irodával, teakonyhával), valamint egy akadálymentes diáklakrész. A korábban földszintes oldalszárnyra emelet került, az utcai tömegével megegyező tetőkialakítással, egyszerű, időtlenséget sugárzó nyílásrenddel. A hátsó szárnyban mindkét szinten a diákok lakosztályai vannak, akárcsak az utcai tömeg emeletén. Az alaprajzok egyszerűek, jól áttekinthetők, a meglévő folyosó jól szervezi a belső közlekedést. Végpontjához egy új folyosó kapcsolódik, amelyhez sajnos – tűzvédelmi okokból – egy külső menekülő lépcsőt kellett illeszteni, mely nagymértékben ront az első vázlatokon még tisztán formált megjelenésen. A bejárat receptió fölötti kétszintes belmagasság vizuálisan egységessé teszi az épület teljes belső közlekedési tereit, és nem utolsósorban jó megvilágítást biztosít a recepciónak.

Számomra az épület sokat mond a múlt-hoz kötődő kapcsolatunkról, az építészeti hierarchiáról. Nagyon jó látni, hogy egy több száz éves épület – természetesen a megfelelő tervezői leleményességnek is köszönhetően – minden további nélkül be tudja fogadni a 21. századi funkciót. Kicsit fáj a hatalmas, boltozott utcai helyiségek felszabdalása, de az ötletes centrális, sugaras alaprajzi kiosztás némileg feledtetni tudja e veszteséget.

Kérdésként merül fel bennem az udvari nyílászárók archaizáló megjelenése, illetve a kökeretezésük. Kicsit magától értetődőnek érzem, hogy az ablakok a régi utcai szerkezetek hasonmásai. A hátsó szárny emeletes tömege teljes mértékben harmonizál az utcai főtömeggel, illetve a lépcsőház megtartott rizalitjával. Ami elgondolkodtat, az az épület ereszeinek homogenitása. Ahogy a homlokzatok felületképzésében érezhető a hierarchia az utcai főhomlokzat és az alárendel-

Építész: Kuli László
Építésmunkatársak:
Boór Bernadett, Fábíán Rigó Tamás,
Kis-Simon Olivér, Pintér Balázs,
Szegedi Antal
Belsőépítész: Tóth Márton
Statika: Pongor László
Kertészet: Szűcs Gábor
Gépészet: Rosza Csaba
Elektromosság:
Münnich Gábor,
Münnich Zoltán

tebb oldal- és hátsó homlokzatok között, addig az ereszek egyöntetűen futnak végig a házon, az utcai (díszes) kialakítással. Ez a történetiségben nagyon ritka volt, az utcai eresz mindig kitüntetett szereppel rendelkezett. Az épület felújítása és bővítése örvendetesen jól sikerült. Újabb csatát sikerült megnyerni a vidéki Magyarországot oly sok helyen megbízó enyészet ellen.

▲ Földszinti alaprajz

1. tornác
2. pinceklub bejárata
3. iroda
4. recepció
5. lift
6. gazdasági helyiség
7. személyzeti szoc. blokk
8. folyosó
9. rektori apartman
10. akadálymentes apartman
11. apartman
12. kerti tároló

▲ Emeleti alaprajz

1. lépcsőház
2. folyosó galéria
3. recepció légtér
4. üzemeltetési hg.
5. lift
6. szivarzsoba
7. gépészet
8. kétszobás apartman
9. apartman
10. külső lépcső

▼ Magtárkapu, Budajenő, 2017

VÁNDOROKBÓL MESTEREK

Kuli László

ITINERANTS TURNED MASTERS LÁSZLÓ KULI

László Kuli is an active architect and the deputy mayor of Budajenő. After receiving his degree in architecture, he joined the Itinerant School, where he, both as an architect and as an individual, was able to draw heavily upon the intellectual resources of the system, structured similarly to medieval guilds and operated by such major talents as László Sáros, Dezső Ekler, Imre Makovecz, Péter Lomnici, László Zsigmond, Attila Turi or Lőrinc Csernyus. In his vision, architecture shapes those who live and work in the buildings, while providing spiritual guidance to the creators as well. Those who aspire for less, he insists, cannot be regarded as true architects, but only as well-meaning designers. Architecture is much more than this – it is an act of healing.

INTERJÚ KULI LÁSZLÓVAL

Erhardt Gábor

▼ Ravatalozó, Budajenő, 2009

► **Vándorokból mesterek a rovat címe. Minek tartod magad? Hol tartasz a mesterré válásban és a megszerzett tudás továbbadásában?**

Érzésem szerint vannak olyan gondolataim, amiket át tudok adni az újabb építésznemzedéknek, de nem tudom, hogy van-e rájuk fogadókészség. Ha visszagondolok arra, hogy kik és hogyan motiváltak és gazdagították építészeti-létszemléleti felfogásomat, akkor lehetséges, hogy mestereim számára akár jelentéktelennek tűnő epizódok is segíteni tudtak nekem. Tehát ezt a kérdést nem én fogom megválaszolni, hanem azok a fiatalok, akik esetleg kíváncsiak a véleményemre, és a kialakult szellemi értékrendemre. Én nyitott vagyok ebben az irányban. Ezért is fogadtam el a *Magyar Hüperión* és az *Országépítő* folyóirat felkéréseit építészeti- és művészetelméleti tanulmányok, cikkek megírására.

► **Mit jelent számodra az építészet? Ismerve gondolkodásmódodat, sokkal több egyszerű szakmánál, épületek megvalósításánál.**

Eszköznek tartom, ahogyan minden mást – például a zenét, vagy a motor-kerékpározást –, amivel még foglalkozom. René Guénon írta, hogy a középkorban a mesterségek még egyfajta bázisként szolgáltak a beavatáshoz. Tehát az építészet nemcsak az épület használóit „neveli” és irányítja, hanem a tervezőt is nemesíti, csiszolja, és segíti személyes spirituális előrehaladásában. Az ennél kisebb ambícióval alkotó ember szerintem nem tekinthető építésznek, legfeljebb jó szándékú dizájnernek. Az építészet ennél sokkal több: gyógyító tevékenység. Erre a roppant kifejező „ép-it”, „éppé tesz” szavunk is utal.

► **Köztudott rólad, hogy filozófiailag meglehetősen felkészült vagy. Milyen szellemi források inspirálnak tervezéskor, hogyan alakultak ezek a szakma tanulása során?**

Filozófiailag felkészültnek azt szokták nevezni, aki minden irányzatban elmélyült, és ezeket egymással párhuzamba tudja állítani, képviselőik életrajzi adatait tudja és értékeli. Én zsákutcás fejlődésmítoszokkal terhelt népboldogító modern elméletek tanulmányozására nem szántam időt, mert azzal szerintem mindannyian híján vagyunk, ezért inkább csak a létszemléleti alapok le-

fektetésénél keresgéltem. Az alapvető és hiteles forrás megtalálása után alakítottam ki egy szilárd álláspontot, ahonnan értékelhetőek és megítélhetőek a világban felbukkanó jelenségek. Így lehetett ez annak idején Makovecz Imre, Kampis Miklós és Kálmán István esetében is, akik a 60-as évek kádári rendszerében, egy szellemi-spirituális értelemben légüres térben találtak rá Rudolf Steinerre és az antropozófiára, ami a friss, tiszta hegyi levegő erejével hatott rájuk. Csak egy ilyen szintű fundamentum megléte és megélése esetén

▲ Ravatalozó, Szarvas, 2011

▼ Családi osszárium, Budajenő

valósítható meg a „gondolkodásból fakadó azonnali cselekvés” (Makovecz kifejezése), vagyis: az intellektuális intuíció. Ezt hiányolom ma az építészeti felsőoktatásból, ahol úgy akarnak helyes formaképzést, rítusteremtő építészetet oktatni, hogy szó sem esik a szellemi alapokról. A spiritualitásról nem is beszélve. A magam részéről ezt a forrást a metafizikai tradícióban találtam meg.

► **Mi hajt a szellemi központ, az axis mundi felé?**

Önmagam megtalálása, visszavezetése önmagamhoz, önmagam által. A modern kori individualizmus ezzel szemben felépíteni akarja önmagát, hogy

aztán gyönyörködjön önnön hamis tükörképében. Ebben a zavarban kell megtalálni az önvalónkat. A választás tehát a között van, hogy a periférián és egyre kijebb sodródunk-e a tengelyünk körül bepörögve, vagy tudatosan haladunk a középpont felé.

► **Mennyire érzed áthidalhatatlannak a szolipszizmus mindennapjaira gyakorlott hatását és a mindennapok kaotikusságát, a bürokráciát, a tömegmédiá hatását, és még sorolhatnám...?**

A nyelvtani sajátosságok miatt a szolipszizmust irányzatnak érezzük-értjük, de ez korántsem igaz. Itt nem valamiféle neospirituális, népboldogító, szektáriánus közhelygyűjteményről van szó,

hanem egy gyakorlatról, ami élethosszig tart. Ebből következően nincsenek üdvözült mosollyal az arcukon sétáló „szolipszisták”, de befordult szobafilozófusokról sincs szó esetükben. A modern világ: a fogyasztói társadalom, a tömegelvű demokrácia és a teljes pályás letámadást játszó ellenértékrend abszurdításait a korszellem sajátosságának és az általános emberi psziché süllyedésének tudom be. A mennyiség uralma ez a minőség felett, de ez (egyelőre) nem jelenti azt, hogy nincs lehetőségünk felmutatni a minőséget. A normalitás benne van az emberekben, csak elő kell csalogatni, ez a feladat. Nehéz, de nem megvalósíthatatlan.

► **Te is annak az Ybl főiskolán végzett csapatnak a tagja vagy, aki a Vándoriskola mellett elvégezte Kapy Jenő szakmérnöki képzését. Miben kaptál mást ott, mint a Vándoriskolában?**

Ezek egymásra épülő grádicsok voltak, nemcsak az iskolák, de a mesterek tekintetében is. Olyan szerencsém volt, hogy gyakorlatilag kézzől kézre „adtak” a mestereim. Úgy lettem építész, hogy egy percet sem töltöttem a Műegyetemen, és ennek utólag még örülök is. Az Ybl főiskolán Szabó László tanár úr indított el a helyes irányba, aki a Népi Építészeti TDK vezetője volt. Hazaszeretet és hagyománytiszteltet építészetbe oltva. Az ő segítségével készítettem el országos diplomadíjas diplomaterveket is 1992-ben. A posztgraduális képzésen Kapy Jenő tanított minket, akinek szintén nagyon sokat köszönhetek. Jenő nagyon nyitott volt minden építészeti irányzatra, és mindig leásott azok szellemi forrásáig. Ha valami nem volt megokolt, felfedezte benne a semmitmondó ürességet, a manírt, a divatot, s azt azonnal lesöpörte az asztalról. Ez nagy hatással volt rám. Ezenkívül olyan személyeket hívott meg az Yblre előadni vagy korrigálni, akik erősítették ezt a hozzáállást. Így ismertem meg az iparterves Dobó Jánost vagy Sáros Lászlót is, aki meghívott a műtermébe a másoddiploma után. Sáros

nál pedig megismertem Makoveczet és a Vándoriskolát, ami így meghatározta a további mozgásomat.

► **Egy ilyen karakteres gondolkodású alkotó hogyan tudott aktív tagja lenni a Vándoriskolának, ahol – kis túlzással – minden a mester–tanítvány-viszonyon alapul? A mestereid hozzáátettek a szellemi utadon való előrehaladáshoz, vagy inkább elbizonytalanítottak?**

Nagy erővel vettem bele magam a Vándoriskolába. A középkori céhek működési rendjéhez hasonlatos rendszer számomra rendkívüli módon inspiratív közeg volt, mivel akkoriban nem tudtam huzamosabb ideig egy helyben ülni. A tudat, hogy fél év múlva úgyszólván továbblépek, olyan fegyelmet és erőt adott nekem, hogy fát lehetett vágni a hátamon. Tudtam, hogy ezekkel a rövid

együttműködésekkel rengeteget gazdagodom. Minden mesteremtől (Sáros László, Ekler Dezső, Makovecz Imre, Lomnici Péter, Zsigmond László, Turi Attila, Csernyus Lőrinc) fontos dolgokat tudtam elcsenni, és ezek egyértelműen erősítettek. Egy diplomázott vándor, ha kilép az életbe, és elmondhatja, hogy öt-hat komoly építészirodában dolgozott, az hihetetlen stabil és magabiztos háttérrel ad neki az elinduláshoz. Feltéve, ha komolyan veszi önmagát.

► **Azon kevés vándorok közé tartozol, aki a kivitelezésbe is belevágott inasfélévéinek egyikén. Mi volt az indíttatásod? Kényszerűségből, vagy önként vállaltad a százhalmattai félét?**

Az egyik féléváltás előtt hirdette ki Makovecz Imre, hogy az általa tervezett, akkor épülő Szent István-templom

kivitelezésére is lehet menni az ácsok mellé vándorfélét letölteni. Ez kapóra jött nekem, mert jött a nyár, és nehezen viseltem az irodában ücsörgést, mentem volna motorozni és csavarogni. Úgyhogy rögtön jelentkeztem. Reggelente kimotoroztam Százhalombattára, és másztunk fel a kupolákra. Az ácsok csak hetek múlva tudták meg, hogy diplomás mérnök a segédjük, ezen jókat röhögünk utána. Általában jól kijövök az építőkkel, nagyon jól éreztem magam közöttük. Akkor meg is fordult a fejemben, hogy váltok, és inkább ács leszek, de Salamin Ferenc megérezte ezt rajtam, és még idejében visszaterelt a következő vándorállomásom felé.

► **A vándoriskolai felvételi feladatod 1995-ben a nagymarosi ravatalozó bővítése volt.**

▲ Ravatalozó. Evangélikus Ótemető, Szarvas, 2011

▼ Termelőszövetkezeti préház átalakítása lakóházzá, Budajenő, 2014

Érdekelne, hogy milyen hozzáállással fogtál neki a feladatnak. Tudtál azonosulni vele?

Egy kezdő építésznek szakrális épületet tervezni túl nagy falat, de mint gyakorlat vagy előtanulmány mindenképpen hasznos és tanulságos. A felsőoktatásból kikerülő építészek formakincse szegényes. Nem volt ez másképp az én esetemben sem: tudtam, mit akarok mondani, de nem tudtam magam kifejezni. Ezért a felvételi feladatot úgy

oldottam meg, hogy a spirituális alapgondolat (a négy elem megjelenítése a térben) leolvasható legyen, de kifejezetten kerültem az organikus építészeti fordulatok alkalmazását. Ennek ellenére, vagy éppen ezért felvettek a Vándoriskolába. Ez egy csapásra eloszlatta gyanúmat, hogy a Vándoriskola valamiféle stílusiskola lenne. Nagyon feltöltött, hogy a formai esetlenség, sőt primitívség ellenére értékelték a mesterek a háttérgondolatot, amit a

tervben kifejtettem. Az akkor készülő szakmérnöki diplomamunkám is ravatalozó volt. Budajenő ravatalozóját terveztem meg, de a kifejezőképesség hiányos volta miatt az sem lett különösebben sikeres terv. Viszont tizennégy év múlva, már a Vándoriskolában tanultak birtokában, élesben tervezhettem meg ezt az épületet, ami meg is épült, és Pest Megye Építészeti Nívódíját kapta meg 2009-ben.

> Azért is érdekes nekem ez a kérdés, mert egyik meghatározó épületed a szarvasi ravatalozó, ami a képeken is nagyon erős hatású épület. Mennyit változott az évek során a feladathoz való hozzáállásod?

Nem a hozzáállásom változott meg, hanem megtaláltam hozzá a kifejező formanyelvet. A ravatalozó mint funkció csak alig több mint fél évszázad előképeivel rendelkezik. Itt nehéz az építészeti hagyományból meríteni, ezért mindig a hely szelleme szerint kell rögtönözni, és a ritust befogadó, azt erősítő teret létrehozni. A szarvasi ótometői evangélikus ravatalozó esetében is ezt a munkamódszert alkalmaztam. Itt azonban egy 60-as években épült, lapos tetős halottsház bővítésként kellett kialakítani a ravatalozót úgy, hogy hamisítatlan szarvasi kisugárzású, de új építészeti minőség jöjjön létre. A meglévő épület előtt áll egy beton pengefal, három apró nyílással, aminek semmi funkcionális értelme nincs. A helyiek elmondása szerint ez a Szentháromságot jelképezi. Ezt az otromba, mégis esetlenségében oly heroikus gesztust nem volt erőm elbontásra ítélni, mert úgy gondoltam, hogy az az építész, aki a Kádár-rezsim légkörében vette magának a bátorságot, hogy a temető hátsó, eldugott részében épülő halottsház elé egy ilyen gesztust rajzol és azt meg is építik, az kivíta alkotásának a megmaradás jogát. Ez a pengefal egy fasorral keretezett út végén áll. A ravatalozónak itt nem volt elég hely, ezért azt a hidegház mellé raktam le, folytatva a meglévő épület kontúrját, de egy negyvenöt fokos csavarral tisztán észak-déli tengellyel szerkeszt-

ve fel a ceremónia-teret, amihez egy tipikus szarvasi fakapu csatolja a fedett nyitott előteret. A tetőt átfűrő négy faoszlop a négy evangélistát idézi meg. A fasor végi területre így kerülhetett egy különálló harangtorony-építmény, ami sokkal méltóbb lezárása ennek a méltóságteljes felvezető útnak. A torony által kitakart pengefalat beépítettem az épületegyüttest keretező új urnafalba. Szerettem volna, ha nyílásaiba szélcsengőket helyeznek el, melyek anyagi hangburokba csomagolnák a ravatalozó környezetét, de sajnos ez a kivitelezés során lemaradt.

> Alapvetően kis léptékű tervezési feladatok kötődnek a nevedhez: családi házak, kisebb középületek. Jól érzed magad ebben a léptékben? Jól elműködik ezekkel egy építészpraxis?

Igen és nem. (Ha röviden akarok válaszolni a kérdésedre.) Az építészeti minőség nem léptékfüggő, és bár jól érzem magam a feladataimmal, de tény, hogy egy középület esetében a végeredmény sokkal inkább függ az építéstől, mint a magánberuházások esetében. Utóbbinál ugyanis az erősen érzelmi szerepkörök miatt könnyen kicsúszhat az alkotó kezéből a kontroll. Csak családi házak rajzolásából elégedgel az ember, de erre céget nem lehet alapítani és fejleszteni. Kellenek a középületi megbízások, de egy kistelepülés esetében ez néhány feladat után bezárul mint lehetőség. Budajenő község még rendelkezik egy általam tervezett, műemléki környezetben létesülő új óvoda engedélyével. Ehhez telket vásárolt és vont össze az önkormányzat, az építéshez magas önrészt vállalna. Viszont évek óta nem írnak ki megfelelő pályázatot, és a pártoktól független helyi képvise-

◀ ▼ Saját pinceműterem, 2017

lő-testület és a polgármester sem tud politikailobbi-erejére támaszkodni. Ez lenne a falu legnagyobb középülete, ami a létező kistérségi igényeket is ki tudná szolgálni, de egyelőre ez az utolsó nagy feladat megrekedt a tervfázisban. Más településnek tervezni pedig csak személyes kapcsolatok révén lehet. A szarvasi, budakalászi vagy mádi munkáim is így születtek.

> Legnagyobb megépült épületed a budajenői tornacsarnok. Hogyan érkezett ez a megbízás?

Kiköltözésemmel felajánlottam segítségem az akkori vezetőségnek, készítettem is Turi Attila felügyelete mellett egy tanulmánytervet a skót bencés rendház műemléki épületegyüttesének rendezésére, melyben az általános iskolánk működik. Az akkori testület lesöpörte az asztalról a tervet, de néhány év múlva mégis az általam javasolt helyre engedélyeztek egy tornatermet. Mivel a terv markánsan mutatta fel a modern építészet attribútumait, ezért általános felháborodást gerjesztett a településen. Akkor ajánlottam fel ismét, hogy megtervezem a tornatermet és az öltözőket. Az új polgármester, Budai István (aki egyébként azóta is vezeti a települést) felkért a feladatra, és terveim alapján meg is építettük azt. Az épületegyüttes, amelynek Fő utcai földszintes épületeibe az önkormányzati hivatalt is beköltöztettük egy felújítás után, végül megkapta Pest Megye Kulturált Települési Díját.

▼ Zeneiskola, Budakalász, 2003

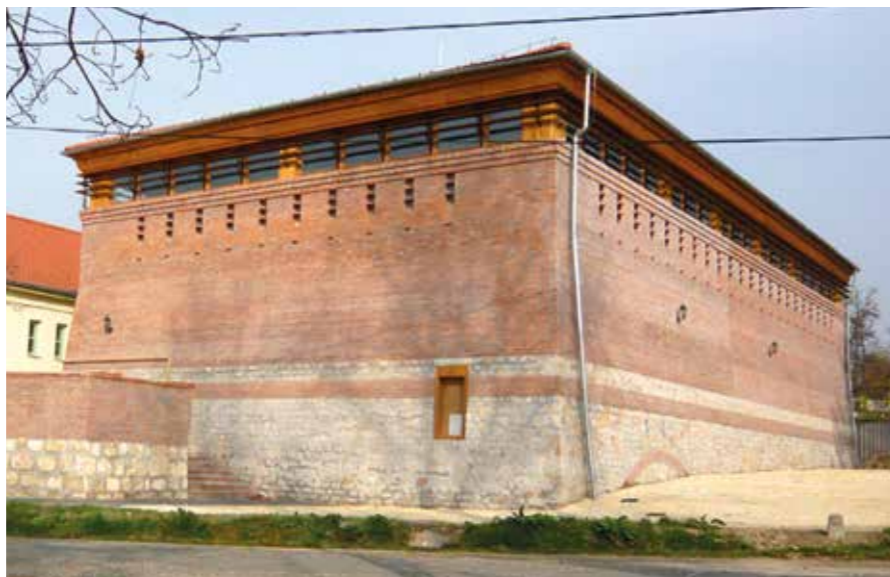

► Budajenő alpolgármestereként az építészettől egészen távol eső területeken kell aktivitást kifejtened. Mennyire „fekszik” neked ez a feladat? Egyáltalán, mit takar ez a mindennapokban?

A településvezetés munkáját először kívülről mint külsős bizottsági tag segítettem, majd a polgármester felkérésére 2006-ban indultam először képviselőjelöltként a választáson. Azóta képviselőként és a településfejlesztési bizottság elnökeként tevékenykedtem. Ez a mostani alpolgármesterség tulajdonképpen jutalomjáték az elmúlt tizizenkét év munkájáért. Egy ilyen kis közösség életében nem lehet csak építészként, vagy csak orvosként, előkelő idegen módjára részt venni, ez tipikus városi értelmiségi hozzáállás lenne. Ekkora lakosság számánál még működnek az emberi kapcsolatok, könnyen

megismerik az embert, és ha elfogadják emberileg, akkor rábízhatnak olyan dön-

téseket is, amelyek távol esnek ugyan a szakmájától, de a közösség bízik az

▲ Tornaterem, Budajenő, 2009

◀ Községi ház, felújítás és bővítés, Budajenő, 2015

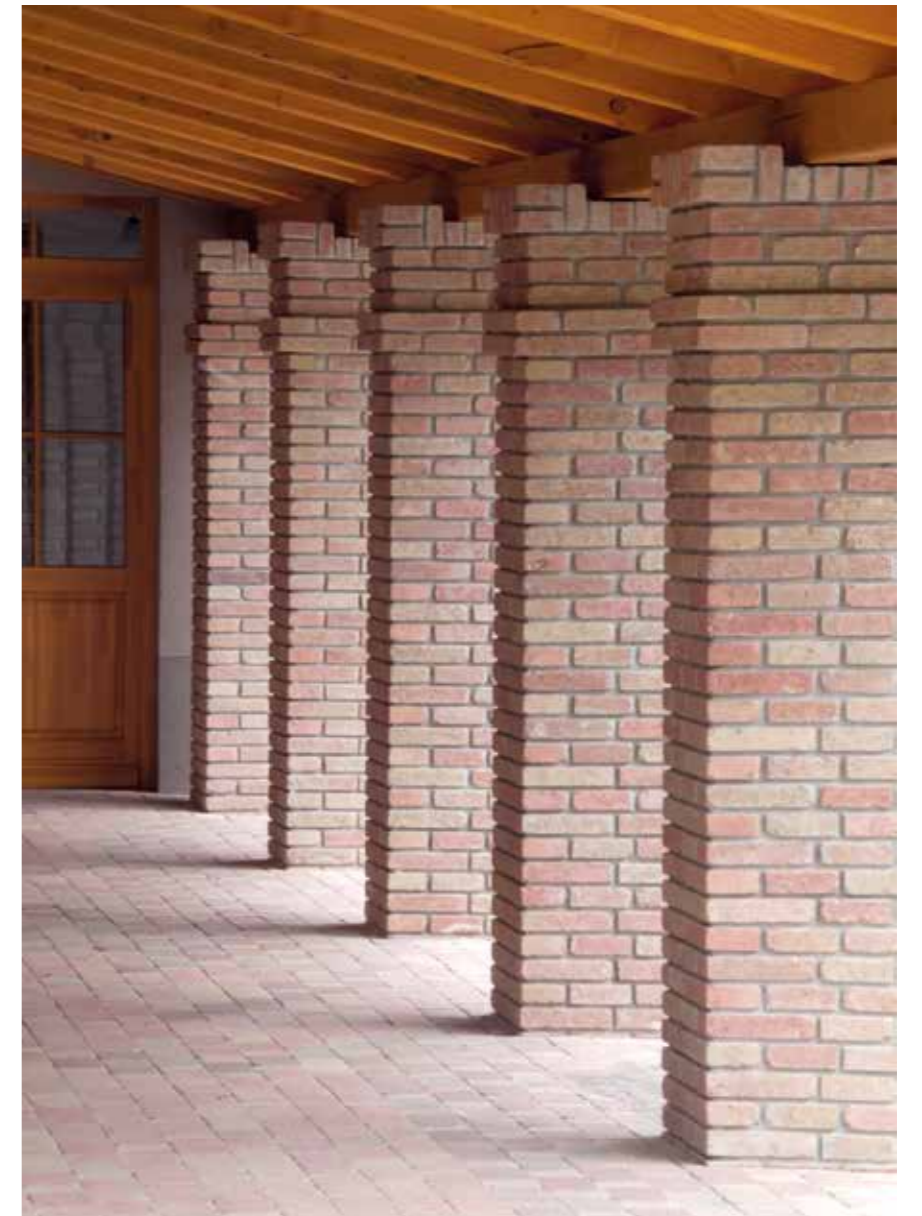
illető értékítéletében. Ezt kell felvállalni, és amíg bírja az ember, csinálni. Alpolgármesterként elsősorban a polgármester helyettesítése a feladat, amihez természetesen hozzácsapódik a műszaki beruházások figyelemmel kísérése, koordinálása is, és a szokásos képviselői munka.

► Milyen építészeti hozadékaik vannak e megbízatásodnak?

Ha egy képviselő-testületnek van építész tagja, akkor a tudása a döntésekbe is gyorsan be tud épülni. Ha bizonyítani is tud egy-két épülettel, akkor a testület és a polgármester is jobban megbízik benne, és ez jó együttműködést eredményezhet. Úgy érzem, ez a mi esetünkben sikerült. Az elmúlt időszakban a falu több díjat is nyert a településfejlesztés területén (Belügyminisztérium Falumegújítási Díja – 2011; Urbanisztikai Társaság Különdíja – 2011; Települési Hild János-díj – 2014), amiben Budai István polgármester és Mátéffy Anna főépítész mellett nekem is volt némi részem. Mindeközben ügyeltem arra, hogy az adódó feladatok megoldásához a Kós Károly Egyesülés és a Vándoriskola tagjai közül is felkérjek kollégákat munkára. Így többször is dolgozott velem volt cégalapító társam, Ferenc Attila a Vándorépítész Kft.-ből, tervezett az önkormányzatnak Buella Mónika tájépítész, vagy Tusnádi Zsolt az Axisből. Amikor főépítészünk nyugdíjba ment, én javasoltam Csóka Balázs volt vándorépítészt a helyére, akit a polgármester úr el is fogadott. A magam részéről ezt a kapcsolati hálót komolyan veszem, és lehetőségeimhez mérten ápolom is. Ha ezt mindenki prioritásként kezelné a Kós Károly Egyesülésben, sokkal eredményesebbek lennénk.

► Milyen a viszonyod a mai Vándoriskolával, az építész-utánpótlással?

Egyetlen vándorom volt az elmúlt években, Juhász Attila, akiben nemcsak jó építész, de remek embert ismertem meg. Ezen kívül nincs kapcsolatomban jelenlegi vándorokkal, de ha tehetem,

elmegyek a felvételre és a diplomázásukra. Székely kivitelező barátommal, György Attilával közösen építettük meg pinceműterem-irodánkat a falu helyi védelem alatt álló pincesorán. Ha belaktam, és megkönyörök egy-két komolyabb építészeti feladat, akkor újra tudnék vándort fogadni. Egyelőre Szentesi Levente végzős építészhallgató segít nekem a kisebb feladatokban. Általánosságban elmondhatom, hogy furcsállom a vándoriskola „elnöiesését”. Ez nem kritika, mert a hölgyek

munkássága is igen tiszteletre méltó és értékes számomra. Sokkal inkább rólunk, férfiakról mutat lehangoló képet, mert azt mutatja, hogy nem merünk komoly vállalásokat tenni. Persze nem tudom, hogy manapság mekkora vállalás vándornak lenni. Mindenesetre a mi időnkben komoly kötelezettségekkel, szellemi tornagyakorlatokkal és hegymagas megoldandó feladatokkal árasztottak el minket mestereink, ami fegyelmet, lemondásokat és következettséget kívánt meg tőlünk.